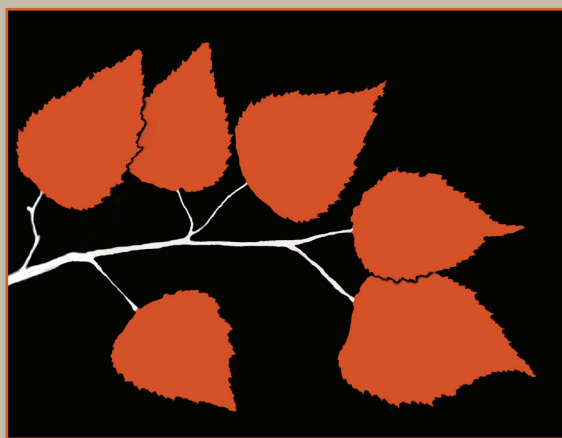

КРВ

КЊИЖЕВНОСТ, КУЛТУРА

Уредници
МИРЈАНА ДЕТЕЛИЋ
ЛИДИЈА ДЕЛИЋ

INSTITUTE FOR BALKAN STUDIES
OF THE SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
SPECIAL EDITIONS 134

BLOOD

LITERATURE, CULTURE

EDITED BY
MIRJANA DETELIĆ
LIDIJA DELIĆ

Editor in chief
DUŠAN T. BATAKOVIĆ
Director of the Institute for Balkan Studies SASA

BELGRADE 2016

БАЛКАНОЛОШКИ ИНСТИТУТ
СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ
ПОСЕБНА ИЗДАЊА 134

КРВ

КЊИЖЕВНОСТ, КУЛТУРА

УРЕДНИЦИ
МИРЈАНА ДЕТЕЛИЋ
ЛИДИЈА ДЕЛИЋ

Одговорни уредник
ДУШАН Т. БАТАКОВИЋ
директор Балканолошког института САНУ

БЕОГРАД 2016

Издавач
Балканолошки институт САНУ
Србија, Београд, Кнез Михаилова 35
<http://www.balkaninstitut.com>
E mail: balkinst@bi.sanu.ac.rs

Рецензенти
академик *Нада Милошевић-Ђорђевић*
проф. др *Љиљана Пешикан-Љушићановић*

Лектура
Весна Ђукић
Дизајн
Кранислав Вранић
Штампа
Colorgrafx
Тираж
300

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09:398(082)
821.163.09(082)

КРВ : књижевност, култура / уредници Мирјана Детелић и Лидија Делић. - Београд : Балканолошки институт САНУ, 2016 (Београд : Colorgrafx). - 452 стр. : илустр. ; 24 см. - (Посебна издања / Балканолошки институт Српске академије наука и уметности; 134)

На спор. насл. стр.: Blood. - "Књига је штампана у оквиру рада на пројекту Балканолошког института САНУ 'Језик, фолклор и миграције на Балкану' (No 178010)" --> колофон. - Тираж 300. - Стр. 7-8: О овој књизи / Лидија Делић, Мирјана Детелић.
- Напомене и библиографске референце уз радове. - Библиографија уз сваки рад.
- Summaries.

ISBN 978-86-7179-097-0

а) Српска народна књижевност - Мотиви - Крв - Зборници б) Јужнословенска књижевност - Мотиви - Крв - Зборници COBISS.SR-ID 225827084

© Балканолошки институт САНУ

Књига је штампана у оквиру рада на пројекту Балканолошког института САНУ „Језик, фолклор и миграције на Балкану” (№ 178010) захваљујући финансијској подршци Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

С а д р ж а ј

Лидија Делић & Мирјана Детелић О ОВОЈ КЊИЗИ.	7
---	---

I ЛИНГВИСТИКА

Софија Милорадовић ОД РАБОТУ СЕ КРВАВЕЈЕ, А ОД ШКОЛУ ЛУДЕЈЕ.	11
Марија Мандић & Љубица Ђурић „КРВАВИ” ИЗРАЗИ И ПСОВКЕ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ.	17
Дејан Ајдачић ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СА КОМПОНЕНТОМ ‘КРВ’ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И КЊИЖЕВНИМ ДЕЛИМА.	43
Ана Сивачки & Предраг Мутавчић ФРАЗЕОЛОГИЗМИ С КОНСТИТУЕНТОМ КРВ У ПОЗИТИВНИМ СЕМАНТИЧКИМ ПОЉИМА У АЛБАНСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ. ПРИЛОГ КОНТРАСТИВНОЈ И ФОРМАЛНО-СТРУКТУРНОЈ И КОНЦЕПТУАЛНОЈ АНАЛИЗИ.	55

II ИСТОРИЈА, ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ

Радивој Радић СЛОВА У РЕЧИ КРВ (АИМА) ОДРЕЂУЈУ РЕДОСЛЕД ВИЗАНТИЈСКИХ ЦАРЕВА. О ЈЕДНОМ ПРОРОЧАНСТВУ С ПОЧЕТКА ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ XII ВЕКА.	81
Ђузепе Каприоти ЈЕВРЕЈИ И КРВ ХРИШЋАНА. СВЕДОЧАНСТВО СЛИКА.	87
Нела Лонза ЛИК ДУБРОВАЧКОГ КРВНИКА ИЗМЕЂУ ДРУШТВЕНОГ ПРИХВАТАЊА И ОДБИЈАЊА (XIV–XVIII ВЕК)	101
Валентина Живковић ПЕТ ХРИСТОВИХ РАНА У РЕЛИГИЈСКОЈ ПРАКСИ ПОЗНОСРЕДЊОВЕКОВНОГ КОТОРА.	117
Персида Лазаревић ди Ђакомо „У ЊЕГОВИМ УСТИМА СЕ ВИДЕЛО НЕШТО СВЕЖЕ КРВИ”. РАЗЛОЗИ УКАЗА ЦАРИЦЕ МАРИЈЕ ТЕРЕЗИЈЕ О ВАМПИРИЗМУ	129

III УСМЕНЕ КЊИЖЕВНЕ ВРСТЕ, ФОЛКЛОР

Биљана Сикимић О СУЗАМА И КРВИ.	153
Снежана Самарџија „А ИЗ ЛИЦА ИЗГУБИ СЕ КРВЦА”. КРВ У ФОРМУЛАМА И ФИГУРАМА УСМЕНОГ ПЕСНИШТВА.	173

Ђорђина Трубарац Матић	
КРВАВЕ АТМОСФЕРСКЕ ПАДАВИНЕ У НАРОДНОЈ ПОЕЗИЈИ БАЛКАНСКИХ СЛОВЕНА. ТИПОЛОГИЈА И ЗНАЧЕЊСКЕ КОНОТАЦИЈЕ МОТИВА.	201
Лидија Делић	
„НЕ ПИ’ КРВИ, НЕ ПОГАНИ ТЕЛА”. КРВ У ЈУНАЧКОЈ ЕПИЦИ	215
Драгољуб Перић	
ПЕНЕ БЕЛЕ И КРВАВЕ. ФУНКЦИЈА И ЗНАЧЕЊЕ ЕПСКЕ ФОРМУЛЕ	229
Миљина Ивановић Баришић	
КРВ У КАЛЕНДАРСКИМ ПРАЗНИЦИМА И ОБИЧАЈИМА . . .	243
Драгица Б. Поповска	
СИМБОЛИКА КРВИ У ОБРЕДНОЈ ПРАКСИ И ВЕРОВАЊИМА ВЕЗАНИМ ЗА СВЕТО КАМЕЊЕ.	255
Љубинко Раденковић	
ВАМПИР ИЗМЕЂУ БЕЗОПАСНОГ СТРАШИЛА И КРВОПИЈЕ	265
IV АУТОРСКА КЊИЖЕВНОСТ, ФИЛМ	
Марија Шаровић	
КРВ У НАРАТИВИМА И ПРЕСТАВАМА О ВАМПИРИМА . . .	287
Владислава Гордић Петковић	
КРВ НА ЖЕНСКИМ РУКАМА. ИМАГИНАРНА И СТВАРНА КРИВИЦА У ШЕКСПИРОВОМ МАГБЕТУ И ЧУДУ У ШАРГАНУ ЉУБОМИРА СИМОВИЋА	301
Марјетка Голеш Каучић	
„МОЈО СРЧНО КРИ ШКРОПИТЕ...” КРВ У СЛОВЕНАЧКОМ ФОЛКЛОРУ И ПОЕЗИЈИ	313
Сузана Марјанић	
КРВ ЖИВОТИЊА ИЛИ РЕПРЕЗЕНТАЦИЈА ЗЛА У ДОКУМЕНТАРНИМ ФИЛМОВИМА О ПРАВИМА, ОДНОСНО ОСЛОБАЂАЊУ ЖИВОТИЊА ИЛИ КАКО КУЛТУРА КОЉЕ ПРИРОДУ: „ПРОБЛЕМ ЗЛА” У КУЦИЈЕВОМ РОМАНУ О ЕЛИЗАБЕТ КОСТЕЛО	333
Драгана Машовић	
ЦРНА КРВ И БЕЛО СРЦЕ. ТРОПИ КРВИ И БЕСКРВЉА У КУЛТУРИ ПОВРШИНЕ.	351
Тијана Тропин	
ВАМПИРИ У КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ	375
Јасмина Мојсинева Гушева	
ДОМИНАНТНИ АТРИБУТИ ВАМПИРА И ЊИХОВА СИМБОЛИКА У ДИСКУРСУ МАКЕДОНСКЕ ПРОЗЕ.	391
Невена Даковић & Биљана Митровић	
БАЛКАНСКА КРВ. БАЛКАНСКИ ВАМПИРИ И ДРАКУЛА. . . .	407
Дејан Огњановић	
ПОЕТИКА СПЛАТЕРА. УМЕТНОСТ ПРОЛИВАЊА КРВИ. . . .	427

Марија Мандић & Љубица Ђурић*

Балканолошки институт САНУ
Београд

„КРВАВИ” ИЗРАЗИ И ПСОВКЕ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Апстракт: Рад истражује употребу псовки с лексемом *крв* у савременом српском језику. У првом делу представљамо традицијска веровања о крви и дајемо кратак преглед крвне метафорике и фразеологије у савременом говору. У другом делу описујемо опште одлике псовки, које видимо као један посебан, али занемарен фолклорни жанр. Коначно, анализирамо употребу псовки с речју *крв* у електронском дискурсу.

Кључне речи: антрополошка лингвистика, крв, традицијска култура, метафора, псовке, електронски дискурс, речници

Крв: традицијска култура

Представе о крви везане су за анимизам (лат. *anima* 'дах', 'душа'), најстарији облик религиозности у чијем средишту је веровање у присутност духа односно душе у свим живим и неживим стварима и појавама (уп. Фрејзер 1977; Бандић 1974, 141). Према Чајкановићу, српска традиција заснива се претежно на анимистичким веровањима – и то на култу предака – на која се касније надограђују политеизам и монотеизам (Чајкановић 1941; Бандић 1974, 143). Крв се у анимистичком систему замишља као стециште и симбол живота, животна сила и пребивалиште (телесне) људске или животињске душе, чак и онда када је одвојена од тела (СД s. v. *кровь*; СМ s. v. *крв*). Ритуално-магијске функције крви се, пре свега, везују за плодност и чине основу најважнијих друштвених установа и појмова традицијске културе, као што су сродство, освета и жртвовање.

* marija.mandic@bi.sanu.ac.rs; ljubica.djuric1@gmail.com

Рад је резултат истраживања на пројекту № 178010 „Језик, фолклор и миграције на Балкану”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

У словенском фолклору раширени су мотиви израстања појединих врста биљака из људске крви (СД s. v. *кровь*; СМ s. v. *крв*).¹ Примере у српској традицији налазимо у епској балади „Бог ником дужан не остаје”, где брат рас-трже сестру коњима на репове, не знајући да је неправедно оптужена. Будући да је невина жртва, „ђе је од ње капља крви пала, онђе расте смиље и босиље” (Вук II, 5).² Поред тога, у српској традицији постоји веровање да су црвени косовски божури никли из крви палих косовских јунака (уп. Ђорђевић 1896, 52, цит. према Бандић 1974, 146); тај мотив налазимо како у елитној тако и у популарној култури, нпр. на слици „Косовски божури” (1913) Надежде Петровић или у новијој фолк-песми Чеде Марковића „Косовски божури” (2006).³ Бандић указује на христијанизацију ових представа, те на веровање да је винова лоза постала из крви божјег прста, а купина из крви ђаволовог прста (уп. Мијатовић, Бушетић 1925, 116). Мотив раста биљака из људске крви обрађен је и у песми хрватског песника Миховила Павлека Мишкине „Црвени макови”, о маковима који расту из крви потлаченог кмета, а мотив се варира и у њеној партизанској обради.⁴

Бројне су потврде из традицијске културе о крви као средишту (телесне) душе. Верује се да душа остаје везана за тело вампира, који лута 40 дана након смрти наносећи зло живима; вампир се притом замишља као биће у облику човека без костију, а пуно крви (Бандић 1974, 144; СМ s. v. *вампир*; Радин 1996, 34–35).⁵ У словенским бајкама, капља јунакове крви која је остављена код куће црни у тренутку његове смрти; браћа сазнају један другоме за судбину

¹ Такве примере налазимо и у бројним космогонијским митовима Меланезије, Полинезије, Африке, Индије и др., у којима из крви настају жива бића – човек, животиње, чак и небо (Рарп 2010, 46).

² Уп. Monumenta Serbica: Електронска база података „Епска народна поезија”: http://www.monumentaserbica.com/epp/sve_pesme.html, приступљено 15. 10. 2015.

³ Песма Чеде Марковића „Косовски божури” (2006): *Процвјетали божури у шрави / на Косову црвени и љави / реф. Шесћ века и још мало више / цвјета божур, а Србин уздише / ој, Косово, колевко јунака / ој, божуре, цвјете девојака. / Девојка их са Косова брала / сваком цвјету славно име дала. / реф. Из јуначке крви вишњезова цвјета божур, цвјете са Косова*, уп. <https://www.youtube.com/watch?v=pVBVpZ36k4M>, приступљено 15. 10. 2015.

⁴ Песма Миховила Павлека Мишкине „Црвени макови”: *Ојей су јујјрос јроцвали / у жијуу макови снени, / све су нам њиве овили / цвјетјови њихови црвени! / „Знаш ли мајко, мајчице, / какви су оно цвјетјови, / ишћо расћу јо нашим њивама / ѡакови дивни, црвени?” / „Горки су, синко, јлодови, / чемер је оно јроцвао. / Умјестјо злајине јшенице / ко-ров је јшмо никнуо! / Сељак је јоље сиварао, / хајдук свијетјом харао: / Ошео кметју земљцу, / зјазио њејову јравицу! / Баруни, јрофи, владали, / шјанови јравду кројили, / рабодјатј кметја јонили, / крвцу му јољем сијали! / Мнојо је кайи кануло, / њејове крви и зноја, / љејта ја дуја мучила љејине јшешке без броја! / Проклео сељак земљцу / вражијих јосјодара, / никнули црвен-цвјетјови умјестјо божјетј дара! / Крвљу су кметјском сијани, / клејивама, буном мијешани / сузама, знојем јојени / зјайо су јшмо црвени”* (уп. Miškina 1968).

⁵ Према Томпсоновом индексу фолклорних мотива, на енглеском говорном подручју и у неким индијским бајкама крв пију вештице или вештичје животиње, код Шпанаца и Индијаца цин-људождер, а према немачким веровањима патуљак; пијењем крви сти-

из ножева забодених у дрво: ако је брат жив, из стабла тече крв, а ако је умро – вода (СД s. v. *кровь*).⁶ У словенским народним представама човекове карактерне особине везују се за крв; поред осталог, сматра се да се темперамент огледа у крви, о чему сведоче израз *врела крв* и придев *хладнокрван*. Крварење се у словенској традицијској култури сматра губитком животне снаге и захтева хитно заустављање. С тим у вези, предузима се читав низ магијских радњи – од бајања и басми, до употребе одређених предмета, нпр. кључа, камена, катанца, бурме (СД s. v. *кровь*; СМ s. v. *крв*). На основу принципа контагиозне или преносне магије, крв је у нераскидивој и мистичној вези с човеком; у српској традицији просута крв – од дефлорације, менструације, порођаја, рањавања итд. – чувала се и крила да се не би на њу и, тако на власника, бациле чини (уп. Бандић 1974, 155; Рарп 2010, 57).⁷

Посебно су важна схватања да се особине предака преносе на потомке путем крви, као и да се путем крви остварује посебна мистична веза између сродника.⁸ О крви као основи сродства у српској култури сведочи израз *крвно сродство* и заклетва „Тако ми се огњиште мојом крвљу не угасило” (Бандић 1974, 158). Како у традицијској култури крв има сакрални карактер, сродство по крви вреднује се више од сродства по млеку, кумства, кумачења (уп. Сикимић 2001), побратимства / посестримства, савезништва. У складу с тим, побратимство код Јужних Словена склапано је посебним ритуалима, тако што побратими или посестрими пију или лижу једно другом крв или мешају своју крв (СД s. v. *кровь*; СМ s. v. *крв*; *юбратимство*).⁹

Једна од најстаријих правних установа словенске културе јесте *крвна освета*, која се такође заснива на веровању у мистичну везу човека, његове крви и његових биолошких сродника. Према народним веровањима, уколико дође до насилног прекидања живота, убијени неће моћи да се смири док га рођаци не освете: његова проливена крв ће кипети или ићи као сенка за убицом и позивати на освету (СД s. v. *кровь*; СМ s. v. *крв*). Крв се, како видимо, замишља

чу се чудесне способности: на Исланду се верује да крв помаже у разумевању језика птица (Thompson G 262.1; E251.3.3; G332.1; G312.1; F451.3-5.4; D1301.2).

⁶ Овај мотив наводи и Томпсон, Е761.4.1.

⁷ Мистична веза крви и власника, која опстаје и након смрти, чува се и у хришћанским легендама о свецима мученицима. У Напуљу се чува згрушана крв Светог Јануарија у капсулама; у одређеним периодима године ова крв постаје течна и то се сматра чудом (Рарп 2010, 51–52).

⁸ Бројне европске легенде сведоче о вези између крви мртвог оца и сина. Према средњовековној легенди, када се Ричард Лављег Срца приближио телу свог оца, палог на бојном пољу, крв његовог оца почела је да цури. Према немачким веровањима, дете може проверити да ли је неки покојник заиста његов отац ако извади кост из гроба тог човека и капне своју крв на њу: ако кост упије крв, онда је онај који лежи у гробу дететов отац (Рарп 2010, 51–52).

⁹ Светски фолклор обилује мотивима савезништва потврђеног крвљу, од Индије до Европе, нпр. мотиви човека или жене који склапају савезништво с вештицама, ђаволом путем крви, јер „krv predstavlja samu ličnost, i zato bilo koji čin s njom dovodi do duhovnog i krvnog srodstva” (Рарп 2010, 49).

као „жива” одуховљена материја: она може да хода, прилази, кипи, заледи се у жилама (СД s. v. *кровљ*). Код Јужних Словена постоје бројне легенде и предања према којима породица чува крв убијеног у тиквици или ћупу и чека када ће она провретети; кад проври, наступа тренутак освете (уп. Дучић 1931, 173–174; Јелић 1926, 31). Како примећује Бандић, из ових легенди јасно је да се „жеље и активност покојникове душе испољавају кроз 'врење' његове крви” (Бандић 1974, 145). Тај мотив налазимо и у уводним стиховима песме „Почетак буне против дахија” (Вук IV, 24), у којима крв која ври из земље представља крв османских жртава: „И ради су божји угодници, / Јер је крвца из земље проврела, / Земан дошо ваља војевати, / За крст часни крвцу прољевати, / Сваки своје да покаје старе” (Вукановић 1970, 255–257, цит. према Бандић 1974, 145). Могуће да је крвна освета последица старог табуа проливања крви, који је био распрострањен међу многим народима и да одатле, према анимистичком схватању, проистиче осветољубивост душе убијеног човека или животиње, која обитава у њиховој проливеној крви (СД s. v. *кровљ*; Бандић 1974, 160). На то указује и српски обичај да убица лизне или пије крв своје жртве. Тумачења су различита: од тога да се на тај начин убица мири с разљућеном душом свога противника (Чајкановић 1941, 44), до тога да, по принципу хомеопатске магије, убица преноси на себе жртвину животну снагу или неке добре жртвине особине (Бандић 1974, 145–146). Забележени су и обичаји да људи лижу или пију крв закланих животиња, посебно жртвених, да би пренели на себе део њихове снаге (Бандић 1974, 150–151). У јужнословенској епизи срећемо архаичне мотиве јунака који, жедни, пожеле да пију крв свога коња или сокола (Делић 2013, 242–244).¹⁰ Наравно, овде морамо опет да поменемо и једног од важнијих општесловенских митолошких ликова – вампира, који не само да се замишља као биће које има кожу и пуно је крви, него је и његово главно дејство да пије крв људима и животињама и на тај начин им узима животну снагу (СМ s. v. *вамџир*; Радин 1996, 34–35).

Крв има важну улогу и у обредима жртвовања, почев од најстарије, људске жртве, до њених потоњих замена (уп. Тројановић 1911; СД s. v. *кровљ*).¹¹

¹⁰ Слични обичаји забележени су и код других народа, нпр. слаба и болесна деца пију крв јаче и здраве деце како би оздравила; борци пију крв онога кога сматрају најхрабријим (Аустралија) или својих рањених и мртвих другова како би били једнако храбри; љубавници пију једно другом крв како би нагласили своју узајамну припадност (Нова Гвинеја, Индонезија), или мешају своју крв (Баварска). Због веровања да се мешањем или пијењем крви успоставља сродство једнако крвном, у ирској митологији забрањено је венчање особа које су међусобно пиле крв. Писано је и о пракси старих Римљана да болесни и слаби испијају крв палих мегданџија и гладијатора; описивани су ловци на главе из XIX века, који пију крв побеђеног противника или једу неки део његовог тела како би стекли храброст и снагу; норвешки ловац пије крв медведа да би био јак, а Хотентот крв лава (уп. Рарр 2010, 48–49).

¹¹ Према сведочењу германског хроничара и свештеника Хелмолда (XII век), које се мора узети с резервом због хришћански идеологизованог дискурса, Словени приносе својим боговима на жртву волове, овнове и хришћане; крв жртве користе за гатање, а верују да се „зли” богови најлакше маме крвљу (Ležе 1984, 151–152).

Познат је архаични обред узиђивања људске жртве у темеље неке важне грађевине, као нпр. у српској епској песми „Зидање Скадра” (Вук II, 26). Касније је узиђивана животиња, нпр. петао, а у новије време се у темеље узида део животињског тела, нпр. петлова глава, или се покапа крвљу петла или јагњета, а месо поједу радници и укућани, или се узида боца вина (Бандић 1974, 158). Жртвовање живог бића или проливање његове крви треба да умилостиви духа земљишта или воде на којој се диже грађевина, при чему дух жртве постаје заштитник грађевине (Тројановић 1911, 50). Животиње су се жртвовале и када се хтео умилостивити дух који насељава одређено место, или натприродно биће за које се веровало да то место чува. Тако се у балканским обичајима – нпр. при копању блага, прослави курбана, славе и заветине – животињска жртва може тумачити као траг жртвовања хтонским демонима (Бандић 1974, 158; уп. Sikimić, Hristov (eds.) 2007; Сикимић (ур.) 2008).

Крв се сматра извором живота и плодности, и стога магијске радње с крвљу имају апотропејски и продуктивни карактер; изузетак представља менструална крв, која призива неплодност.¹² У словенској традицијској култури крв жртвених и још неких посебних животиња (нпр. јежа, медведа, гаврана, корњаче, патке, зеца, мачке и др.) користи се у обредима за увећање плодности земље и стоке, за обезбеђивање здравља људима, ради заштите од несрећа и урока, за изазивање кише; излива се или се њоме прскају бића и објекти који су предмет магијског дејства, затрпава се земљом или пепелом под родним дрветом, у поврћаку или на огњишту.¹³ Поред тога, крв жртвених животиња користи се у словенским гатањима (СД s. v. *кровь*; СМ s. v. *крв*; Бандић 1974, 147–148). Раширено је веровање да је крв митолошких бића друге боје – нпр. крв шумског духа према руским веровањима је плава, а ђаволова црна (СМ s. v. *крв*). Замена за крв у магијским дејствима су вино, црвена боја и предмети црвене боје.

Крв: савремена метафорика

Крв је присутна у бројним устаљеним изразима у савременом српском језику, а метафорика и фразеологија великим делом потичу из традицијске културе.

¹² Бројне су светске легенде у којима крв чистих, изузетних особа или особа необичног порекла има магијско дејство, од мале деце, јунака, гладијатора, краљева, светаца до пророка; у европском хришћанству, легенде се односе углавном на чудотворну моћ Христове крви (Рарп 2010, 48). Крв се посебно користи у љубавној магији; забележени су бројни европски (немачки, мађарски, грчки и др.) магијски обреди када љубавник/љубавница помеша кап своје крви с храном или напитком који да онемо кога жели вечно везати за себе или се он/она крвљу љубавника помаже (Рарп 2010, 50). Менструална крв се сматра нечистом и опасном, па се жена с менструацијом често изоловала, нпр. код Римљана, Јевреја, Мађара (Рарп 2010, 52–53).

¹³ Крв скоро сваке животиње налази примену у магијским ритуалима народа широм света, и то по принципу сличности, нпр. у мађарским обредима крв пса, петла, гуске чини човека будним и храбрим; крв коња истрајним; крв краве, овце, голуба питомим, стрпљивим итд. (Рарп 2010, 55).

Према Лејкофу и Џонсону, метафоре се заснивају на корелацијама између разних појмовних домена, које људи успостављају на основу свог искуства (Lakoff, Johnson 2003, 4–5).¹⁴ Појмовни домен који се користи за разумевање неког другог домена назива се изворни, и он је у највећем броју случајева утемељен у нашем телесном искуству, чулно сазнатљив и физички конкретан, док се појам који се разумева уз помоћ метафоре назива циљним, и најчешће је чулно несазнатљив и апстрактан.¹⁵ У случају метафора које следе изворни домен је КРВ, која се везује за наше телесно искуство, а циљни домени су СРОДСТВО, ЖИВОТ, ЧОВЕК, СУКОБ, ЖИВОТНА СИЛА.¹⁶

Наши извори су текстови са интернета и примери из најзначајнијих речника српскохрватског и српског језика – РЈАЗУ, РСАНУ и РМС. У овом одељку ћемо побројати метафоричне и метонимијске изразе с лексемом *крв*, а значења дајемо на основу њихове употребе у савременом дискурсу. Анализа улога које ови изрази имају у разговорном дискурсу захтева пак посебан рад. Примери који следе долазе великим делом из савременог српског, затим из језика који се некад звао српскохрватски, а наводимо и примере из других савремених штокавских језика – хрватског, босанског, црногорског и др.¹⁷

Највећи број израза с лексемом *крв* из савременог говора заснива се на поменути веровањима да је крв средиште (телесне) душе и животне силе, те да се особине предака преносе на потомке путем крви, чиме се остварује посебна, мистична веза између сродника. На основу тих веровања настаје метафора КРВ ЈЕ СРОДСТВО. Бројни изрази проистичу одатле, нпр. *крвно сродство* 'биолошко сродство'; *моја крв* 'у биолошком (блиском) сродству са мнош, исти ја'; *крв није вода* 'исти је као и његови преци; крвно сродство је изнад других односа'; *појана крв*, *нечијаша крв* 'наследно оптерећење; нека наслеђена болест или изопаченост'; *чишћокрван* 'преци су му исте расе (код животиња) или етничитета (код људи)'; *бројаша крвна зрна* 'утврдити биолошко или ет-

¹⁴ Потребно је нагласити и то да метафоре откривају неке аспекте појма који представљају, док друге скривају. За когнитивисте метафора је посебно средство наше спознаје, а језички израз, иако секундаран, неизмерно је важан, зато што тек помоћу анализе језика добијамо представу о томе како је структуриран појмовни систем (Lakoff, Johnson 2003, 139).

¹⁵ Золтан Кевечеш истиче да су уобичајени следећи изворни домени: људско тело, здравље и болест, животиње, биљке, зграде и грађење, машине и алатке, игре и спорт, новац и посао, кување и храна, топлота и хладноћа, светлост и тама, силе, кретање и смер. Уобичајени циљни домени су: осећања, жеља, моралност, мишљење, друштво/нација, политика, привреда, људски односи, комуникација, време, живот и смрт, вера, догађаји и акције (Kövecses 2010, 23–28).

¹⁶ Лејкоф и Џонсон су увели праксу писања метафоричких појмова верзалним словима, што су даље наставили њихови следбеници.

¹⁷ У овом раду све штокавске варијетете зовемо *језицима*, јер је то њихов званични назив у земљама и институцијама у којима су стандардизовани. С лингвистичке тачке гледишта, сматрамо да се ради о варијететима једног језика, заснованог на штокавском наречју.

ничко порекло'; *српска* (немачка итд.) *крв* 'српског, немачког итд. порекла'; *данак у крви* 'обичај принудног одвођења хришћанске деце у јаничаре за време османске владавине, при чему породица губи контакт с дететом углавном заувек; принудно жртвовање своје деце'; *ишече, сипруји крв у нама / нашим венанама* 'преноси се нека традиција с генерације на генерацију'; *ишоврела* (црнојорска / јуначка итд.) *крв* 'обновила се нека традиција, начин понашања; јавио се осећај припадништва некој заједници'; *ишућа / друћа крв* 'особа која није у сродству, туђин'.

На основу истих веровања настаје и метафора КРВ ЈЕ ЖИВОТ у изразима *бићи од крви и меса / живаца* 'имати особине, мане, животне потребе и сл. својствене људима; моћи осећати, разумевати и сл.'; *ишећи / ући у крв, бићи у крви* 'постати нечија навика, потреба'; *ишоваићи крв некоме* 'отежавати живот некоме; кварити неког; постати нечија опсесија'; *крвна жртва* 'жртвовање животиње, раније и човека, у ритуално-магијске сврхе'; *ишайићи крвљу* 'дати живот или бити рањен због нечега'; *свежа крв* 'нови људи'; *невина крв* 'невина жртва'; *иунокрван* 'снажан, прави, здрав, аутентичан'; *крвна освети* 'освета за убиство члана сопствене заједнице убиством члана друге заједнице из које долази убица'. У овај корпус можемо убројати и метафоре КРВ ЈЕ НАРАВ, која се огледа у изразима *врела/врућа крв* 'темпераментна особа'; *хладне крви, хладнокрван* 'сталожена особа'; *хладнокрвно убиство / хладнокрван убица / злочин* 'немилосрдно, прорачунато'; КРВ ЈЕ (ПСИХИЧКО) СТАЊЕ, у изразима *крв је ишоврела / ври / кључа* 'осетити велико узбуђење; страст'; *леди се / мрзне се крв у жилама, ишрне крв* 'осетити страх, ужас'; КРВ ЈЕ ЧОВЕК те ПОСЕБНИ ЉУДИ ИМАЈУ ПОСЕБНУ КРВ, што се види у изразу *ишава крв* 'особа аристократског, племенитог порекла'.

На основу обичаја крвне освете, који се заснива на уверењу да се крв убијеног не може смирити без убиства припадника заједнице одакле долази убица, настаје метафора ЗЛА КРВ ЈЕ СТАЛНИ СУКОБ у изразу *зла крв кључа / иосиоји* (између).

Следећа група израза проистиче из древних ритуално-магијских пракси које подразумевају, прво, да убица лизне или пије крв своје жртве, чиме преноси на себе жртвину животну снагу или неке њене добре особине; или, друго, да онај ко жели да прими део унутрашње снаге неког живог човека, лиже или пије мало његове крви. Из тих ритуалних пракси и веровања настаје метафора ПИТИ НЕЧИЈУ КРВ ЈЕ УЗИМАЊЕ ЖИВОТНЕ СНАГЕ / ЖИВОТА у изразима *крвоијија* 'који пије крв; који узима животну снагу некоме, искоришћава га'; *крви се ишйићи некоме* 'осветити се некоме'; *крв некоме (ио)ишйићи / (ио)исаиши* 'узети некоме животну снагу, намучити га, истрошити, уморити, исцрпети, изнурити; зостављати, мучити, секирати'; *исаиши некоме крв на сламку* 'узмати животну снагу некоме полако, непрестано и у дугом периоду'; *крволук, крволочан, крвожедан, крвожедан, бићи жедан крви* 'онај који прижељкује нечију смрт, осветољубив, ратоборан, агресиван'.

Постоји и низ метонимија које су засноване на уочавању логичких веза између крви и других чланова неког појмовног домена. Како истичу Лејкоф и Џонсон (2003, 265), метонимија, за разлику од метафоре, има примарно референцијалну функцију; у метонимији нема два појмовна домена, него само један, па се у оквиру тог домена један члан користи да означи неки други с којим је у логичкој вези. Између метафора и метонимија има донекле и преклапања, а КРВ се у метонимијама повезује са СУКОБОМ, НЕПРИЈАТЕЉЕМ, ЗЛОЧИНОМ, МУКОМ.

У метонимије бисмо убројале ЛИТИ КРВ ЈЕ СУКОБ, у изразима *крв њада*, (*јро*)*лиџи крв* 'доћи до крвавог обрачуна, убиства, покоља, повредити, ранити, озледити'; *ујушиџи у крви* 'обрачунати се с неким насилно, што има за последицу рањавање и убиство'; *џливатиџи / биватиџи у крви до колена, крвојролиџе* 'обрачун, сукоб који се завршава насиљем, и често има за последицу физичко рањавање'; (*за*)*крвиџи се* 'свађати се'; *џосвађатиџи / џоклатиџи / бориџи се на крв и нож* 'сукобити се до крајњих граница'; *крватиџи* (*џаџе*) 'бити повређиван, рањаван'; *намирисатиџи крв* 'осетити да је неко рањив, слаб, и напасти га'. Поред тога, у активној употреби је и НЕПРИЈАТЕЉ (ЈЕ ОНАЈ КОЈИ) ЛИЈЕ НЕЧИЈУ КРВ, у изразима *крви неџријатиџељ* 'заклети непријатељ, судбински непријатељ'; *крвник* 'злочинац, свирепи убица, непријатељ'. Метонимија ЛИТИ КРВ ЈЕ ЗЛОЧИН повезује проливање крви (као што су рањавање, погибија и убиство) с правом и криминалистиком, а читава се у изразима (*иматиџи*) *крваве руке* (*до лакаџиџа*), (*о*)*крватиџи руке, ујрџатиџи руке* (*џуџом, невином*) *крвљу* 'бити одговоран за повређивање или смрт других особа, било као налогодавац, саучесник или извршитељ'; *крвав џосао* 'посао који укључује повремено или стално физичко рањавање или убиство других'; *ојрезнуџи у крви* 'починити низ убистава или рањавања или сносити одговорност за њих'. У метонимије убрајамо и ЛИТИ КРВ ЈЕ МУКА, у изразима *крваво зарадиџи* 'зарадити с тешком муком'; *крв џројџуватиџи / џројџиџатиџи / џролиџи* 'много се намучити у неком послу, залагању'; *даџи крв, сузе и зној* 'дати све од себе'; *до џоследње каџи крви* 'жртвовати све, и последње што је остало или што се може дати'; *крвав (х)лебац* 'стечен с тешком муком'.

Сви побројани изрази су врло учестали и продуктивни у савременом српском језику, а и у другим штокавским језицима. Постоји и низ других израза које бележе речници РСАНУ и RJAZU а који се у савременом говору не користе, или се користе врло ретко, па бисмо их стога с правом могли одредити као архаизме и регионализме.¹⁸

¹⁸ Из РСАНУ (s. v. *крв*) могли би се издвојити следећи изрази који се данас осећају као архаизми, мада многи од њих немају тај квалификатив у речнику, нпр. *дебела крв* 'пунокрвност', *мушка крв*; *џанка крв* 'малокрвност', *женска крв*; *џиџиџка крв* 'танка крв'; *баџиџиџи, џројџуватиџи крв* 'искашљавати крв услед обољења плућа'; *оџвориџа се крв, џириџа крв* мед. 'дошло је до крволитања'; *браџи џо крви* 'биолошки брат'; *деветџа крв, деветџа каџиџа / каџи крви* 'далеко сродство'; *биџиџи једна крв и једно млеко* 'бити род по крви и

Псовке: дефиниције, порекло

Преглед основних метафоричних и метонимијских израза с лексемом *крв* неопходан је да бисмо разумели употребу псовки. Псовке су формулаички изрази препознатљиве синтаксичке организације и велике фреквенције и стога се могу поредити са комплиментима, извињавањима или поздрављањима (Савић 1995а, 164). Оне укључују сексуалну и физиолошку лексику пробаве и секреције – најчешће глагол *јебати* у личном облику у оквиру конструкција *Јебем ти* + објекат + допуне и *Јеб'о* / *Јебала ти* / *и*е + субјекат + објекат + допуне, затим конструкције *Иди* / *Терај се* / *Гони се* / *Торњај се* / *М(а)ри у* + месна допуна (сексуални органи: *курац* / *иичку майиерину* / *дуйе* итд.), *Пуши курац*, *Једи јовна*, *Пишам* / *Серем (и*и) *се на* / *Набијем* / *Наишакнем и*е *на* + допуна и друге (Мандић, Ђурић 2015).¹⁹ Објекат у псовци може бити свака реалија која

млеку'; *би*и *род* *ио* *крви*, *би*и *у* *крви*, *би*и *од* *једне* *крви* 'бити својта'; *модра* *крв* 'аристократско порекло'; *и*у*с*и*и*и *крв* 'озледити у рату'; *крв* *учини*и *убити* ('Крвнину... плаћа само оно село ће се крв учини.');

у *крв* *и*ре*и*и*и*и *претити* крвопролићем, убиством'; у *крв* *завади*и*и*и *завадити* се тешко, крвнички'; *за*и*и*и*и*и *у* *крв* 'потући се'; *ле*и*и*а *је* *крв* 'доћи ће до крвавог обрачуна, до крвопролића, убиства, покоља'; *носи* *ми* *крв* *с* *очи*и*у* 'бежи док те нисам убио'; *би*и*и*и *жабље* *крви* 'бити плашљивац, кукавица'; *би*и*и*и *зле* *крви* (према некоме); *би*и*и*и *сла*и*и*ке *крви* 'бити племенит, добар, имати разумевања, саосећања за друге'; *би*и*и*и *хладне* *крви*; *увреди*и*и*и *до* *крви* 'увредити до сржи'; *и*и*и*и*и*и *крвљу* 'писати искрено, са дубоким осећањем'; *вра*и*и*и*и*и *крв* 'опростити убиство, прекинути крвну освету'; *вра*и*и*и*и*и *крв* *за* *крв* 'осветити се убици, извршити крвну освету'; *ми*и*и*и*и*и *крв* 'измирити крвну заваду, спречавајући даљу крвну освету'; *у*и*и*и*и*и *крви* 'измирење завађених породица са циљем да се избегне даља крвна освета'; *уз*еи*и*и *крв* 'извршити убиство, обично из крвне освете'; *с*и*и*и*и*и*и*и *земљу* *и*о*д* *крв* 'забранили коришћење, употребу земље до измирења завађених (судска казна за убиство)'; *и*и*и*и*и*и*и*и *крв* 'осветити се убиством за убиство, извршити крвну освету', *крв* *и*и*и*и*и*и*и*и *на* *свом* *дому* – у клетви, псовки и сл. (Вук. Рј.); *и*ре*и*и*и*и *крв(и)* *за* *крв* 'обуставити даља разрачунавања у крвној освети (обично пошто се убиство врати убиством или пристане на материјалну накнаду за убијеног)'; *и*и*и*и*и*и *на* *крв* 'узети крв'; *и*и*и*и*и*и*и*и *целу* (*и*о*и*а) *крв(и)* 'накнада за убиство'; у *крв* *и*ро*и*а*и*и*и*и 'скупо продавати'; *на* *мене* / *и*е*и*бе ... *и*а*и*а (*не*чи*и*а) *крв* 'на мени лежи одговорност за смрт, убиство'; *о*и*и*и*и*и *увреду* *крвљу* 'убити клеветника'; *да*о *би* / *на*и*и*о*и*ио *би* *крв(и)* *и*с*и*о*д* *и*у*и*е / *вра*и*и*а 'бити пожртвован, несебичан'; *би*и*и*и *и*у*и*и *крви* *и* *меса* 'бити пун живота, бити животан'; *крв* *зас*и*и*и*и*и *не* *може* 'кад ко кога убије, не може се заборавити'; *крв* *и*а *из*ела / *и*о*и*ела / *с*а*и*ела – у клетви, псовки; у *крв* *ро*и*и*и*и*и 'донети обилан, богат род'; *и*а*и*а *ми* / *на*вук*и*ла *ми* *се* / *у*д*и*ари*и*ла *ми* *крв* *на* *очи* 'тренутак изузетног узбуђења у коме човек не влада више собом'. RЈAZU наводи исте или сличне варијантне примере, као и сада већ архаичне *krv* *umira* 'осећања страха, ужас', *krv* *na* *oči* 'нешто врло мрско и немило', *mrtva* *krv* 'убиство, жива рана', *ličiti* *krv* *na* *koga* 'казати да је он починио убиство', *dužiti* *koga* *za* *krv* 'сматрати некога одговорним за убиство' (s. v. *krv*).

¹⁹ Термин *сексуална и физиолошка лексика* први пут се уводи у раду Мандић, Ђурић (2015). У литератури су се лексеме које денотирају људску сексуалност, физиологију пробаве и секреције, те органе који учествују у тим радњама, као што су *јовна*, *јуз*, *јузица*, *дрка*и*и*, *јебати*, *курац*, *мудо*, *и*и*и*з*и*а, *и*и*и*чка, *и*и*и*и*и*и, *с*р*и*и*и*, *шуй*а*и*к и друге, називале: вулгаризми, ои*и*с*и*ена лексика, *и*с*и*овке, *не*и*и*р*и*с*и*и*и*о*и*не, *и*р*и*с*и*и*и*ачке, *с*кар*и*е*и*не, *с*рам*и*и*и*не, *в*у*и*ларне, *и*р*и*љаве, *бес*и*и*и*и*дне *речи*, *језик* *улице*, *ружни* *изрази*. Сви побројани термини, према нашем мишљењу, носе компоненту оцено, и то негативне, стварности на коју се

за псовану јединку има значај: живот, светиње (претхришћански култ сунца и неба, Бог, Богородица, свеци, слава, верски обреди, свечаности), родбина и потомство, делови тела, дом, храна итд. (Богдановић 2000, 75).

Као говорни чинови, псовке спадају у експресиве; сматра се да је њихова основна улога испољавање агресивности и негативне афектације, нпр. беса, љутње или фрустрације (Савић 1995b, 135; Поповић 2005, 997; Ristić 2010, 197–198). Обично се сматрају вербалним увредама (уп. РМС s. v. *йсовка*; Јоцић, Васић 1989, цит. према Савић 1995a, 164; Savić, Mitro 1998, 8; Ristić 2010, 197–198). Ми се пак залажемо за шире одређење псовке. Недељко Богдановић истиче да је псовка често у служби одбране јединке која се осећа угроженом (2000, 7–8). У складу с тим, сматрамо да је основна разговорна улога тј. илокуцијско значење псовке дуел или сукоб са стварним или замишљеним саговорником, било као одбрана или напад, а основни перлокуцијски ефекат је вербална успостава власти над саговорником на бази сексуалности (уп. Богдановић 2000, 8; Мандић, Ђурић 2015).

Поред ове основне улоге, псовке врше и низ других улога у говору: могу бити израз равноправности и еманципације код жена и младих, смањења статусне разлике или дистанце међу саговорницима, израз солидарности, припадништва групи код младих, исказ става и најразличитијих емоција, нпр. симпатије, одушевљења, чуђења, запрепашћења, страха, бола, нестрпљивости, неслагања, непристајања итд.; псовке могу бити и несамосталне интеракцијске јединице, као поштапалице, узречице и интензификатори (Савић 1995a, 164–169; Савић 1995b, 133).

Семантика псовке се на први поглед чини прозачном, а то заваља. Зато морамо разликовати дословно значење од арахичних представа које су очуване у фразеологији псовке. Уколико се тумачи дословно, псовка се види као израз перверзне сексуалне имагинације која реферише на немогућ или недопуштен сексуални чин; истиче се да ништа што она каже није нормално, а све саблажњава (Богдановић 2000, 9). Ипак, истраживања су показала да псовка има порекло у култу, те да се заснива на вери у магијску моћ речи које служе одбрани од нечисте силе (Успенский 1994; Мандић, Ђурић 2015). Према Успенском, псовка је у свом најархаичнијем слоју значења повезана с култом плодности који се заснива на миту о светој свадби Неба и Земље. У ритуалном антипонашању Небо тј. Бога Громовника мења пас, који служи да одагна нечисту силу, и одатле потиче, како тврди Успенски, најстарија словенска псовачка формула *Јебо ми йас майџер* (тј. *майџер земљу*), која се очувала само на словенском југу, и то на штокавском говорном подручју (Успенский 1994). Пошто се изгубила веза псовке с култом, архаичне представе су сачуване у фразео-

односе; стога смо се определиле за термине *сексуална* и *физиолошка лексика йробаве* и *секреције*, јер сматрамо да су дескриптивни и не носе (негативну) вредносну квалификацију (Исто).

логији. Стога можемо очекивати да псовке с лексемом *крв* потичу од старих митолошких представа и ритуално-магијских пракси, мада су у савременом дискурсу изгубиле везу с култом и врше низ разговорних улога.

„Кржаве” псовке: извори и грађа

У анализи псовки користиле смо две врсте извора. С једне стране, ту су велики речници (RJAZU, РСАНУ, РМС) и они специјализовани за псовке (Богдановић 2000, Шипка 2011, Савић 1998); с друге стране, претраживале смо дискурс доступан преко интернета, који, следећи Људмилу Поповић, зовемо *електронски дискурс* (Роровић 2009).²⁰ Неке од важних одлика електронског дискурса јесу: језичке грешке (због брзине комуникације) и често врло свесна одступања од језичке норме, креативност у употреби језика (велики број жаргонизама, неологизама, језичке игре итд.), тежња ка скраћивању речи, употреба посебних експресивних средстава као што су емотикони, доминантна улога енглеског језика на који се често говорници прекључују или из њега позајмљују изразе које затим адаптирају у свом идиому, учестала употреба ономатопеја, употреба слова и бројева у игри речима итд. (уп. Роровић 2009).²¹

У нашем раду највише користимо сајтове специјализоване за шаљиве садржаје (нпр. *Vukajlija. Rečnik slenga*), на којима и корисници дају свој допринос; затим, разне форуме, који су најближи спонтаној, говорној интеракцији; поред тога, интеракције доступне на друштвеним мрежама (Facebook, Twitter), интернет издања новина, портале итд. За наше истраживање су се као посебно корисни показали они форуми на којима један од учесника зада тему „најгоре псовке које сте чули”, „најсмешније псовке које сте чули”, „које псовке користите” и слично, па остали учесници дају свој прилог, неретко и с коментаром где и од кога су псовку чули. Поред тога, псовке се посебно често и радо користе на спортским форумима и форумима на серверима за играње игрица преко интернета, у коментарима на вести интернет издања новина, на Јутјубу

²⁰ У лингвистичкој литератури на енглеском језику користе се разни термини за овај тип дискурса: *e-language, netlingo, e-talk, geekspeak, netspeak, weblish, NetSpeak, Netlish, Internet language, cyberspeak, electronic language, electronic discourse, electronic communication, interactive written discourse* итд. (уп. Crystal 2001; Роровић 2009). У русистичкој лингвистици користе се термини *язык Интернета, компьютерный / электронный дискурс, электронная коммуникация* (Роровић 2009, 183).

²¹ Људмила Поповић истиче да електронски дискурс и интеракцију одређују „полифоничност, дистантност, анонимност, могућност брзог укључивања и искључивања из интеракције без претходних комуникативних тактика које су општеприхваћене у каноничној, тј. неvirtуелној интеракцији” (Роровић 2009, 183). Основни поджанрови били би: sms-поруке, e-mail, чет-комуникација, форуми и конференције и интернет-часописи; затим, у електронски дискурс можемо сврстати и видео-клипове које корисници постављају на интернет, а који преносе усмене исказе. О електронском дискурсу српског језика критички, са становишта огрешења о језичку норму, писали су Стаменковић, Влајковић 2012; о електронским језичким корпусима на западном Балкану уп. Dobrić 2012.

(YouTube), у блогovima итд. У делу који следи, најпре анализирамо структуру псовки с лексемом *крв*, а затим њихове разговорне функције. Посебна пажња поклоњена је атрибуту *крвав*, који се показује као врло продуктиван.

„Кржаве” псовке: значење, паралеле, структура

Наша теза је да се псовке с лексемом *крв*, као што је *крв ти јебем*, заснивају на метафори КРВ ЈЕ СРОДСТВО. Оне су стога сличне псовкама у којима је предмет или актер псовања родбина, нпр. *јебем ти мајтер / оца / ћерку / све њо сјиску / све живо и мртво* или *јебо ти оцац / онај који ти направио* итд. Неки говорници у метапрагматичким коментарима истичу да псовке с *крвљу* користе како би реферисали на родбину псованог: „Ја је користим на други начин. Волим да је упутим неком ко има добру сеју или кеву... Већина ни не сконта... лололол” (Vukajlija s. v. *krv ti jebem*).²²

Варијанте псовке *крв ти јебем* простиру се на читавој територији штокавског говорног подручја. Што се других словенских језика тиче, изворни говорници руског и украјинског тврде да ових псовки у њиховим језицима нема; не налазимо је ни у неким специјализованим речницима посвећеним руским псовкама (уп. нпр. Razvratnikov 1979). У чешком такође нема псовки везаних за *крв* (Pilch 2001), док у пољском срећемо спој *psia krew* ‘пасја крв’ (Grochowski 1995), који се сматра веома старомодном и благом псовком, варијантом мало снажнијег, али ипак такође старомодног *psia mać* ‘пасја матер’.²³ У македонском се користи *крв да ти ебам*, вероватно под српским утицајем, док у бугарском овог псовачког израза нема.

Што се суседних несловенских језика тиче, псовке с лексемом *крв* у савременом мађарском ни албанском језику нисмо нашле,²⁴ али су забележене у румунском и грчком. У румунском језику, према нашем сазнању, врло је распрострањена псовка *Futu-ți sângele mă-tii* ‘јебем ти мајчину крв’. Исто тако, код Румуна у српском Банату (Владимировац) забележене су псовке *Futu-ț sângele tău!* ‘крв ти јебем твоју’, *Futu-ț sângele lu mama tă!* ‘јебем ти мајчину крв’, које говорници користе као јако експресивно средство. У грчком језику такође се користи псовка ‘јебем ти крв’, нпр. *γαμώ το αίμα σ’* (понтски грчки), *γαμώ το αίμα σου* (новогрчки).²⁵

²² Vukajlija: <http://vukajlija.com/krv-ti-jebem/591999>, приступљено 12. 11. 2015.

²³ Форум, <http://forum.wordreference.com/threads/expletives.67601/>, <http://blogs.transparent.com/polish/przeklenstwa-curse-words/>, приступљено 27. 9. 2015.

²⁴ Захвалност за информације о мађарском језику дугујемо Кристини Рац и Марку Чудићу; о албанском – Ани Сивачки и Ригелсу Халилију; о македонском – Наташи Сарџоски; о бугарском – Веселки Тончевој.

²⁵ Уп. <https://mavropouloskostas.wordpress.com/%CF%80%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B5%CF%85%CF%87%CE%AD%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%81%CE%B5%CF%82>, приступљено 21. 12. 2015. Овом приликом захваљујемо Јованки Ђорђевић на подацима

Иако именице *крв* нема, атрибут *крвав* среће се у неким псовачким изразима западноевропских (германских) језика: уп. енглески *bloody* (*bloody hell* 'крвави пакао'; *bloody bitch* 'крвава кучка'), и немачки *blutige* (нпр. *blutige Sau* 'крвава свиња'), који се обично преводе као 'проклет'.²⁶ У романским језицима (француски, шпански, португалски, италијански), такође према изворним говорницима, псовки и погрдних израза с *крвљу* нема.

Псовке с лексемом *крв* на штокавском говорном подручју откривају два основна модела, и то када је *крв* агенс (А) и пацијенс (Б). У разговорном језику *крв* је неупоредиво ређе агенс него пацијенс.

(А) У случају када је *крв* агенс две основне варијанте су:

– *Крв ње јебо*

– *Јебо ње крв*

И ту можемо додати још две, ретке:

– *Крв ње јебала*

– *Јебала ње крв*

У нашем корпусу нашли смо укупно 43 примера с лексемом *крв* као агенсом: по 17 примера за варијанте *крв ње јебо* и *јебо ње крв*, а свега 9 за *крв ње јебала* и 1 за *јебала ње крв*; пример с атрибутом није забележен.²⁷ Вреди приметити да се једино у форми *крв ње јебала* / *јебала ње крв*, која је уједно и најређа, именица и глагол слажу у роду. Што се речника псовки тиче, наводи је само Шипка (2011, 307), и то у форми *јебо ње крв*.

(Б) Када је *крв* пацијенс користе се такође две основне варијанте:

– *Јебем (ли) њи крв* (+ атрибут) (+ месна одредба)

– *Крв (ли) њи јебем* (+ атрибут) (+ месна одредба)

Будући да је употреба псовке у овој форми честа, наша претрага није могла обухватити све примере које комуникација на интернету пружа. Анализом варијантних израза, види се да глагол *јебайи* може бити еуфемистично скраћен (*бем њи крв*), замењен еуфемистичним глаголом (*крв њи љољубим*) или изостављен (*крв њи њвоју*). И за ову псовку је особена заступљеност скоро свих клитичких заменичких облика (*њи, му, јој, вам, им*), а речца *ли* је опционална. Што се атрибута тиче, говорници псују *крв*: *крваву, божју, Исусову, Мајке Божје, Исусове мајке, крви, њвоју, дејњињу, љроклејњничку, смрдљиву, луду, из њичке, рејњардњрану, несјњосњну, свејњу, издајњничку, љроклејњничку, усрану, на крижњу, у коске, мрњњву* итд. Атрибут такође може денотирати етничку, националну, расну и другу припадност, те говорници псују и *крв*: *хрвајњску, срњјску, цињанску* итд. У псовка-

о грчком језику, Анамарији Сореску Маринковић на подацима о румунском језику и Мирчи Марану на подацима о банатском румунском варијетету.

²⁶ Уп. YouSwear.com: <http://www.youswear.com/index.asp?language=German; Urban Dictionary: http://www.urbandictionary.com/define.php?term=bloody+hell&page=2>, приступљено 21. 12. 2015.

²⁷ Закључно са 20. 10. 2015.

ма се опционално појављује и одредба за место као *јебем њи крв у њичку / у усџа*. Одредба за место служи антропоморфизацији *крви*, која се замишља слично као и други објекти псовки (нпр. *сунце, живоџ* итд.) по узору на парадигматски археојекат псовања – *маџер* односно *мајку* (земљу).

Крв: разговорне улоге псовки

Псовке с *крвљу* врше различите улоге у савременом дискурсу: примарно псовачку – дуела или сукоба (А), експресивну (Б), интензификатора експресије (В), израза солидарности (Г) и друге. Примери из електронског дискурса наведени су у изворном писму и правопису, без исправљања грешака.

(А) Дуел или сукоб

Основна разговорна улога псовке јесте, како смо већ истакле, сукоб или дуел са стварним или замишљеним саговорником ради успостављања симболичке доминације на бази сексуалности. Тако и псовку *јебем њи крв* и њене варијанте срећемо често у овој улози, и то у говорним интеракцијама са изразито јаким експресивним набојем; она је врло често једно вербално средство у низу других којима се напада (вређа) саговорник или му се узвраћа ударац. У нашој претрази нисмо нашли ниједан пример модела А (*јебо ње крв*) у улози сукоба са саговорником.

- (1) MRS JEBEM LI TI PLEME MRTVO U PICKU!!! Da te ne vidim ovde vise, srce li ti jebem usrano. Jebem ti krv krvavu u usta mrtvu.
(YouTube, коментар испод видеа Mr Frenki „E kafano”)²⁸
- (2) mama ti je drolja koja te okotila natrndačim ti ju pokojnu na grobu ante paveliča krv ti jebem svetu.
(Блог Blog.Dnevnik.hr, коментар Друг Коба)²⁹
- (3) BULJAVA DEBELOUSNICA DALI IMAS OGLEDALO KUCI FACU TI BULJAVU I IZDAJNICKU JEBEM. TI CES ZAVRSITI NA LOMACU KRV TI JEBEM IZDAJNICKU. PROKLET BIO SVAKI SRBIN KOJI GLASA IZDAJNIKE.
(Портал Васељенска, коментар испод чланка „Троглава аждаја мрцвари Србију (1. део)”)³⁰
- (4) Evo samo da se ukljucim u ovaj dialog vezano za komentar ovog trulje ko fol Tite,da kazem sta mislim pa da mi bude lakse na srcu i dusi....Slusaj me DjUBRE jedno fasisticko,jebem ti sve zivo u familiji sto hoda i gmize,jebem ti krv,sisu majcinu i mlijeko sto si siso, DA BOG DA te crvi jeli i misevi glodali SMRADU jedan pokvareni,abortusu ljuskog roda i izmetu zivotinjski...

²⁸ YouTube: https://www.youtube.com/all_comments?lc=vT8dWios7zsWYYaXbbOTH72NnCD1v8ADVI NYgj82OVc&v=szQu9apUo4o, приступљено 15.10.2015.

²⁹ Блог Blog.Dnevnik.hr: <http://blog.dnevnik.hr/komentari/post/1625917531/znj.html>, приступљено 15. 10. 2015.

³⁰ Портал Васељенска: <http://www.vaseljenska.com/misljenja/troglava-azdaja-mrcvari-srbiju-1-deo>, приступљено 15. 10. 2015.

(Портал Infoprijedor, коментар испод чланка „Poginuo 21 godišnji motociklista”)³¹

- (5) Predsednik: A šta ćemo sa mladim ljudima koji su u toj diskoteci? Znaš, to je ipak mesto čuveno po celom Balkanu i možda...

Načelnik generalštaba: KAKVA CRNA DISKOTEKA POD BOMBAMA, krv ti jebем! Ti isti mladi ljudi su sada po kasarnama i ginuće svedjedno ako se momentalno jebeni raketni sistemi ne premeste na Frušku goru, klovnu jedan debeli!!!

(Vukajlija s. v. *Vrhovni komandant svih oružanih snaga*)³²

- (Б) Примарно средство експресије

Говорници тврде да псовке с крвљу користе и само као средство експресије: „Ova psovka je jača od onih izlizenih: 'Sušu mu poljubim' i 'Jao nanicu ti poljubim', te se zato koristi kada je stepen bola kod nas izraženiji i jači” (Vukajlija, s. v. *krv ti jebем*);³³ „Добра, матори... Не тако често, али користим ову псовку, баш јуче када сам се кесером распиздио по палцу...”³⁴ Када је средство експресије, онда она може чинити цео исказ; њоме се изражава одушевљење (6, 9), негодовање (7), згражање (8), чуђење (10, 11) и друго. Међутим, ретко се користи сама, већ јој углавном следи неко друго експресивно средство; стога се често не може јасно одредити да ли је примарно средство или интензификатор експресије.

- (6) Jebo te krv.

(YouTube, коментар испод видеа „Zlatko Pejaković ~ Ove noći jedna žena”)³⁵

- (7) jebo te krv

(Портал Траčара, коментар на вест „Prvi glas: Ispale Tatjana i Adrijana!”)³⁶

- (8) jebем ti krv!

(Портал Глас јавности, коментар испод чланка „Eksperimentisanje”)³⁷

- (9) Krv ti jebем, kakvu cemo timcinu imati, ne znam da li potentniju ofanzivno ili defanzivno, niti da li bi bila inteligentnija ili fizicki dominantnija...

(Форум Avangarda.in, тема „KK Partizan – spekulacije – ko dolazi, ko odlazi”)³⁸

- (10) Oženio se Mika Kobac jebo te krv, da ne veruješ, smak sveta će garantujem...

(Vukajlija s.v. *pileće grudi*)³⁹

³¹ Портал Infoprijedor: <http://www.infoprijedor.com/newsPreview.aspx?newsCode=2471&newsHeading=Poginuo%2021%20godin%20motociklista>, приступљено 15. 10. 2015.

³² Vukajlija: <http://vukajlija.com/pretraga/izraz?q=krv-ti-jebem-da-ti-jebem&strana=6>, приступљено 15.10.2015.

³³ Vukajlija: <http://vukajlija.com/krv-ti-jebem/591999>, приступљено 20. 10. 2015.

³⁴ Vukajlija: <http://vukajlija.com/krv-ti-jebem/591999>, приступљено 15. 10. 2015.

³⁵ YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=snXpxWtiAL4>, приступљено 15.10.2015.

³⁶ Портал Траčара: <http://tracara.com/prvi-glas-ispale-tatjana-i-adrijana>, приступ 15.10.2015.

³⁷ Портал Глас јавности: <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/drustvo/glas-javnosti-11-02-2010/eksperimentisanje>, приступљено 15.10.2015.

³⁸ Форум Avangarda.in: <http://www.avangarda.in/forum/viewtopic.php?f=11&t=197&start=35475&hilit=tepi%C4%87&view=viewpoll>, приступљено 15.10.2015.

³⁹ Vukajlija: <http://vukajlija.com/pilece-grudi/628356>, приступљено 12.10.2015.

- (11) jebo te krv, pa ti si student rezije, a ne znas dje udaras. jel te to haris pasovic ucio sta je ekspresionizam?
(YouTube, коментар испод видеа „TAMNICA – The Darkness – A short experimental expressionist film”)⁴⁰

(В) Интензификатор експресије

Када се користи након других експресивних израза, тада, према нашем мишљењу, функционише као интензификатор већ изражене експресије. У наредним примерима експресија је већ изражена другим средствима, на пример узвичним реченицама и великим словима (што одговара узвичној интонацији) (12), узвиком *уф* (13), реторским питањем (14), смехом (15). Псовка у том случају додатно појачава исказ. Такође, псовка *јебо* *џе* *крв* најчешће се јавља управо у овој улози.

- (12) ali od LITVANIJE pa krv ti jebem detinju.

(Twitter, Preduhitrivach)⁴¹

- (13) uf krv ti jebem...kakva bujica blata u onom snimku sa 1 strane...a kod nas u obrenovcu laganica...pola dolmi nemam na savi a oni rade tendere...tek juce prionuli na bedem na zabrezju...kako javlhaju mediji...videli savu a tek stize talas neki...moraju se vode iz hrvatske sliti negde...

(Форум Varalicar, тема „Opet poplave!”)⁴²

- (14) Jesu to primili 2 gola dok sam trenerku obukao.... jebo te krv

(Twitter, корисник Охџмџрон JMBG)⁴³

- (15) НАНАНАНАНАНАНАНАНА ЈЕБЕМ ТИ КРВ :DDDDD

(Платформа Ispovesti, коментар)⁴⁴

(Г) Израз солидарности

Псовка *крв* *џи* *јебем* се ретко користи као израз солидарности, док је *јебо* *џе* *крв* у овој улози чешћа. Када исказује солидарност, може се заменити изразима као што су *брајџе*, *човече*, *царе*, *мајџџоре* итд.:

- (16) bravo nixa jebo te krv! svaka cast !

(Google Plus, коментар на видео „Prvo Izvlasenje Dobitnika Samsung Galaxy S5 Telefona”)⁴⁵

⁴⁰ YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=AntLVwXP5LU>, приступљено 12.10.2015.

⁴¹ Twitter: <https://twitter.com/preduhitrivach/status/648473477612236800>, приступљено 15.10.2015.

⁴² Форум Varalicar: <http://forum.varalicar.com/viewtopic.php?f=21&t=31939&start=20>, приступљено 12.10.2015.

⁴³ Twitter: <https://twitter.com/annodomini1377/status/579687590707748864>, приступљено 12.10.2015.

⁴⁴ Платформа Ispovesti: [http://ispovesti.com/m/ispovest/106965?fb_action_ids=10200989076955966&fb_action_types=og.likes&fb_source=other_multiline&action_object_map=\[399826730119779\]&action_type_map=\[%22og.Likes%22\]&action_ref_map](http://ispovesti.com/m/ispovest/106965?fb_action_ids=10200989076955966&fb_action_types=og.likes&fb_source=other_multiline&action_object_map=[399826730119779]&action_type_map=[%22og.Likes%22]&action_ref_map), приступљено 12.10.2015.

⁴⁵ Google plus: <https://plus.google.com/103044423425604590509/posts/LfKTxGMxD3t>, приступљено 12.10.2015.

- (17) Jebo te krv. Sinan ti nije ni do koljena.
(Платформа Google Plus, коментар на видео „Hudo”)⁴⁶
- (18) 'De si Pirke, krv ti jebem? :D
(Платформа Ask.fm, Pirk3)⁴⁷

Крвав: структура псовки

Придев *крвав* такође је врло продуктиван, посебно у разговорном језику, сленгу и псовкама. У сленгу *крвав* се, према механизму семантичке инверзије, користи у значењу 'изванредан, одличан, диван' итд., слично као и придеви *сѣрашан* (РСАНУ s. v. *крвав*; Andrić 2005, Gerzić, Gerzić 2002 s. v. *krvav*). У псовкама, *крвав* се употребљава уз већи број именица; очигледно га говорници доживљавају као јако експресивно средство. Богдановић (2000) га наводи у споју с именицама *мајка*, *оџац*, *дејџе* (*дејџенце*), *сесѣра* (*селе, gage*), *жена*, *сунце*, *лебац* и *усџа* (у форми у *усџа ње крвава*). Савић (1998) у споју са *ћер*, *мајка*, *дејџе*, *сунце* и *сиса*. Електронски дискурс додаје: *јаје*, *све*, *крв*, *семе*, *слика*, *дује*, *џичка*, *очи*, *уво*, *брци*, *курац*, *Бојородица*, *срце*. Уз све се ове именице може употребити и неки други типични псовачки атрибут, на пример, *мрџав*, *усран*: *јебем џи мајку мрџаву*, *јебем џи оца усраној* итд. Једина именица која се јавља само у споју са *крвав*, и чак се и не користи у псовкама без тог атрибута, јесте *јаје*: *јебем џи јаје крваво*.

Атрибут *крвав* (-а/-о) најчешће се налази на крају израза, нпр. *јебем ли џи сунце крваво*, или је барем постпониран у односу на именицу, нпр. *оца џи крвавој јебем*, мада може доћи и на почетак, нпр. *крваву џи мајку јебем*. У нашем корпусу *крвав* се користи најчешће уз следеће именице и њихове варијанте: *хлеб*, *сунце*, *мајка*, *дејџе*, *сесѣра*, *све*, *крв*, *семе* (више од 20); ређе уз *јаје* (17), *Бој* (15), *Исус* (11), *оџац* (11), *сиса* (11), а најређе уз именице *кћи* (6), *срце* (6), *слика* (3), *Бојородица* (1). Именицу *жена*, коју наводи Богдановић (2000), нисмо пронашли.

Сматрамо да се у споју с члановима родбине (*мајка*, *оџац*, *сесѣра*, *кћи*, *дејџе*), као и метафоричним и метонимијским изразима који реферишу на родбину (*крв*, *семе*, *јаје*, *сиса*, *џичка*, *све*) користи у значењу присвојности, слично као *рођени*. Ово је посебно интересантно зато што ни РСАНУ ни РЈАЗУ не наводе ово значење придева *крвав*. У примерима (19–21) видимо да говорници псују *све крваво* (*до дванаесџој колена / и свеџо / и џиџо је од меса*), што свакако реферише на ширу родбину онога који се псује:

- (19) ne mogu da vam opisem kolik sam se iznervirao jebem li im sve krvavo do dvanaestog kolena vala bash!!!!
(Форум Moto manijaci, тема „Offroad voznja – fotografije, tehnike i saveti”)⁴⁸

⁴⁶ Google plus: <https://plus.google.com/109535435840123706688/posts/UxJX6LzuAyM>, приступљено 12.10.2015.

⁴⁷ Платформа Ask.fm: <http://ask.fm/Pirk3>, приступљено 12.10.2015.

⁴⁸ Форум Moto manijaci: <http://www.motomanijaci.com/index.php?topic=530.880>, приступљено 20. 10. 2015.

- (20) Valjda misli da će me prijetnjama zaustaviti, tek ću sada da mu jebem sve krvavo i sveto, jebat ću mu mater, jebat ću mu oca, poglavnika pavelića, usmrđenog raspalog tuđmana, poljud, hajduk, i onog raspetog pederčinu isusa kojem se moli. (Блог Ја сам Титов пioniр, коментари на текст „OBJAVA RATA USTAŠKOJ ĐUBRADI”)⁴⁹
- (21) Isus ti pomogo nempos pobjedit ranked vise jebem ti idiote bez mozga vise u mom timu da ti jebem sve ti jebem krvavo i sto je od mesa jebem ti djecu od 5 godina koja igraju ovu igru neka svi crknu retardi glupi, ovaj fizz treba ultat 2 zaredom ne ulta namjerno i kaze internet bugs i izgubimo jebem ti sve sto postoji i ovaj glupi riot neda lp nazad.⁵⁰
(Форум интернет-игре League of Legends, коментар корисника)

Крвав: именичке синтагме у псовкама

У овом поглављу разматрамо псовке у којима се користи атрибут *крвав*. Као и псовке с *крвљу*, сматрамо да већина примера с *крвав* проистиче из метафоре КРВ ЈЕ СРОДСТВО. Као што смо већ истакле, наше мишљење је да се *крвав* користи у значењу присвојности – ’рођени’, ’твој’ – у спојевима с *оџац*, *мајка* (*мајер*), *кћи* (*ћерка*, *кћерка*, *кћер*, *ћер*), *сесџира* (*селе*, *даде*), *дејте* (*дејтење*) (22–27); у истом значењу користи се и у метафоричним или метонимијским изразима који реферишу на родбину, као *све*, *крв*, *јаје*, *семе*, *сиса* (29–32). Поред тога, сматрамо да *крвав* има значење присвојности и у спојевима са ’светињама’ као што су *хлеб* (*леб*, *лебац*), *сунце*, *Бојородица* (*Исусова мајер*), *Бој*, *Исус* (33–37), или са метонимијским и метафоричким заменама за човека: *срце* (38), *слика* (39). Наводимо примере синтагматских спојева с *крвав* из електронског дискурса:

- Оџац*
- (22) Opet Farma... pa jebem li vam oca krvavog da vam jebem!
ŠUPIČKUMATERINUBRE
(Форум Sheekey Forums, теме „ex-yu”)⁵¹
- Мајка*
- (23) BEZITE SA KOSOVA MAJKU VAM SIPTARSKU JEBEM KRVAVU
SMRDLJIVU!!!
(Google Plus, коментар на видео „Veterani i UČK sē Nxjerr Shtëpinë në Pazar, Synon Emigrimin”)⁵²
- (24) Ljudi ova porodica je sastavljena od ubica. Sve ih treba pohapsiti i unititi. Njima je krv prljava otrovna lopovska . Zub za zub oko za oko glava za glavu od cele mu familije sve naplatiti nekouzeti glavu nekome ruke nekome noge nekome creva.

⁴⁹ Блог Ја сам Титов пioniр: <http://novikomunisticki.blog.hr/2008/11/index.2.html>, приступљено 16. 10. 2015.

⁵⁰ Форум интернет-игре League of Legends <http://forums.eune.leagueoflegends.com/board/showthread.php?t=693724>, приступљено 16. 10. 2015.

⁵¹ Форум Sheekey Forums: <http://sheekeyforums.com/thread/48042797/international/ex-yu.html>, приступљено 7. 10. 2015.

⁵² Google Plus: <https://plus.google.com/117709222122187257590/posts/J3FWpd7Wysc>, приступљено 7. 10. 2015.

Unistiti ubice kretene. Ubicu treba zaklati ispred oca I majke. Dokle ce oni da ubijaju. Smrt za smrt. Jebao im pas mater krvavu ubice treba unistiti.
(Портал Васељенска, коментар испод текста „Син Жељка Митровића колима убио девојку!”)⁵³

Кћу

- (25) ovo vam je krmorad degenrik neko debelo krme iz banja luke...jebem li mu kcerku krvavu kakav je ovo sisan krmorad degenrik ..politicki nepismeni krmak.
(Facebook страна Bošnjaci, коментар на видео „Dodikovanje – 'TALAČKA' KRIZA U SARAJEVU”)⁵⁴

Сесѝра

- (26) jebem ja tebi celu familiju a majku posebno picko ustaska! nisam ja ciganin ja sam pola madjar-pola ustasa hahahaha jebem li ti sestru krvavu u picku mrtvu!!!
(YouTube, коментар на видео „Zabranjeni ispred hrama Svetog Save ! (Part 2)”)⁵⁵

Деѝе

- (27) Kakvi Amerikanci i nato dete im jebem krvavo.Neka idu kuci u Ameriku sta traze po Srbiji i Evropi.Dosta su nas pobili i ostavili nam svoja govna u obliku osiromasenog uranijuma a sad oce i aerodrom da otmu.!
(Платформа Peticije24.com, коментар на петицију „Nedamo aerodrom Konstantin Veliki Nedamo EU i NATO samo Rusima”)⁵⁶

Све

- (28) Meni na win 7 neće da radi cs. Krene da učitava mapu i izbací me jebem mu sve krvavo! Reinstal, gledao nešto po netu kako su ljudi rešavali, džabe! Kako to da sredim, ima li još neka finta? Da ne otvaram temu.
(Vukajlija, форум за интернет игру Counter Strike)⁵⁷

Крв

- (29) [...]Bartomeu jebem ti krv krvavu, dabogda izgubio izbore
(Форум Index.hr, коментари на текст „Odšteta 41 milijun eura: Barca i Atletico postigli dogovor oko transfera Arde Turana”)⁵⁸

Јаје

- (30) Balkan mora ovo Balkan mora ono ! Krvavo ti jaje šta smo mi tu?Europski portiri i noćni čuvari?

⁵³ Портал Васељенска: <http://www.vaseljenska.com/vesti-dana/sin-zeljka-mitrovica-kolima-ubio-devojku>, приступљено 7. 10. 2015.

⁵⁴ Facebook: https://www.facebook.com/bosnjaci.eu/videos/10151510626_549608, приступљено 7. 11. 2015.

⁵⁵ YouTube: https://www.youtube.com/all_comments?v=nL445okvKtI&lc=Z4CVs8Tv17vOuWNgcck5hqD7M-JiH65HQQWOcQwVhs, приступљено 7. 11. 2015.

⁵⁶ Платформа Peticije24.com: <http://www.peticije24.com/forum/post/2406735>, приступљено 7. 11. 2015.

⁵⁷ Vukajlija: <http://vukajlija.com/forum/teme/33872-vukajlija-counter-strike>, приступљено 7. 11. 2015.

⁵⁸ Форум Index.hr: <http://www.index.hr/indexforum/postovi/208352/odsteta-41-milijun-eura-barca-i-atletico-postigli-dogovor-oko-transfera-arde-turana/2>.

(Портал Dnevno.hr, коментар испод текста „Balkan mora preuzeti odgovornost za pitanje migranata”)⁵⁹

Семе

- (31) ako mogu zoranahe mudrolije i web magovi da zaradjuju pa moze i radovan da uzme neki dinar seme mu jebem krvavo u picku da izvine ovaj
(Twitter, Preduhitrivach)⁶⁰

Суса

- (32) jebem li im sisu krvavu m se mucimo sa drugo ligasem,a hocemo titulu mamu im jebem nesposobnu
(Форум Burek, тема „Фудбалски клуб Црвена звезда”)⁶¹

Хлеб

- (33) Jao ne radiš ono što sam ti rek'o jebem li ti lebac krvavi
(YouTube, видео „Ludi trener !”)⁶²

Сунце

- (34) Skini ga s gola u pičku materinu ! Niko nek ne brani, jebem ti sunce krvavo! O jebem ti krvava ljudi majku, pa kakve mi budale imamo, pa to nema nigde.
(YouTube, видео „O majku ti jebem, o majku ti glupu jebem”)⁶³

Богородица

- (35) ja ne razumijem ko vuce ovo skandiranje igracima poslije utakmice. jebem im mrtvu isusovu krvavu mater treba im dresove skinutne isplatiri im ni lipe do 12. mjeseca jebem im oca krvavog i blazenu bogorodicu krvavu! nisu dvaput uklizli cetnici prokleti. i onda dođu pozdravit umjesto da im 1000 kn kovanica padne na glavu id pjesma ja te volim Hajduce, ma crknite svi!
(Форум Forum.hr, тема „Torcida”)⁶⁴

Бої, Исус

- (36) majmune privitivni daj odjebi od nas.. jebem ti boga krvavog idiote majmunski koji kurac ocess?!?!
(Форум за игру Battletracker)⁶⁵

⁵⁹ Портал Dnevno.hr: <http://www.dnevno.hr/vijesti/svijet/balkan-mora-preuzeti-odgovornost-za-pitanje-migranata-825472>, приступљено 7. 11. 2015.

⁶⁰ Twitter: <https://twitter.com/Preduhitrivach/status/65909636541232640>, приступљено 8. 10. 2015.

⁶¹ Форум Burek: <http://forum.burek.com/fudbalski-klub-crvena-zvezda-t511504.7080.wap2.html>, приступљено 7. 10. 2015.

⁶² YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=smMEj_orBc, приступљено 7. 10. 2015.

⁶³ YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=8sueOZfAs5g>, приступљено 7. 10. 2015.

⁶⁴ Форум Forum.hr: <http://www.forum.hr/showthread.php?t=849000&page=34>, приступљено 7. 10. 2015.

⁶⁵ Форум battletracker: <http://battletracker.com/index.php?page=UserGuestbook&userID=787876&pageNo=3>, приступљено 8. 10. 2015.

- (37) jebemti isusa krvavog
(Форум за игру DOTA)⁶⁶

Срце

- (38) gledajte rts 1 i emisiju oko.Milovanoviću srce ti krvavo lopovsko raspalo j...bm!!!!
(Форум о пољопривреди Poljoinfo)⁶⁷

Слика

- (39) A dje si Ivana, krvavu ti sliku ? :D
(Платформа ask.fm, коментар на фотографију)⁶⁸

У другу групу примера спадају именице које денотирају делове тела – *очи, гуње, усња, уво, њичка* – а срећу се у оквиру предлошко падежне конструкције „у + акузатив“, и то у улози прилошке одредбе за место. С обзиром на то да се *крвав* користи у истим спојевима као атрибути *смрдљив, жвалав* (уз *усња*), *шкрбав, њоан, усран, одвраиан, лажљив, завидан* и др. сматрамо да *крвав* у примерима (40–44) значи 'мрзак, одвратан, гадан' (уп. и РСАНУ, s. v. *крвав* у овом значењу):

Очи

- (40) Osim toga, jebalo te koriensko pisanje u oči krvave. Da te jebalo.
(Форум Forum.hr, тема: Оčekivanja od učiteljske profesije u modernim vremenima)⁶⁹

Гуње

- (41) ... pocecu da pisem blog o apsurdim srpskog fudbala. ah da zaboravio sam: vlado jebem ti sto majki u dupe krvavo!
(Форум BalkanSport, тема „Srpski fudbal – nize lige – reprezentacija”)⁷⁰

Усња

- (42) Pogledajte danasnji Kurir, vucic gostuje na CNNu a Kosmet otepljen na mapi iza voditeljke. Jebem li ga u usta krvava izdajnik prodani smrad, zaslužio je hrapav kolac da visi 3 dana pa da ga izlecimo pa opet na kolac i tako redom dok ne crkne pseto.
(Портал Васељенска, коментар испод текста „Рат у Украјини: Шта се крије иза њега”)⁷¹

⁶⁶ Форум dota.eurobattle: <http://dota.eurobattle.net/la/forum/index.php?topic=126892.140;wap2>, приступљено 8. 10. 2015.

⁶⁷ Форум Poljoinfo: <http://poljoinfo.com/printthread.php?t=1801&pp=20&page=127>, приступљено 10. 10. 2015.

⁶⁸ Платформа ask.fm: <http://ask.fm/IvanaPerunicic533/answer/60843658759>, приступљено 7. 11. 2015.

⁶⁹ Форум Forum.hr: <http://www.forumhr.top/showthread.php?t=837810&page=130>, приступљено 10. 10. 2015.

⁷⁰ Форум BalkanSport: <http://www.balkan-sport.net/forum/viewtopic.php?p=380952&sid=dca43aa34c83c720810ab859ec882e86>, приступљено 7. 10. 2015.

⁷¹ Портал Васељенска: <http://www.vaseljenska.com/misljenja/rat-u-ukrajini-sta-se-krije-iza-njega>, приступљено 7. 10. 2015.

Уво

- (43) [...] poserem ti se tecno na grob i tebi i techi i tetki u uvo krvavo ti sestru jebem vo vjek i vjekova amin
(Форум Sheekeyforums, тема „ex-yu”)⁷²

Пичка

- (44) Jebem vam mater ustasku u picku krvavu dete vam jebem u picku
(Google Plus, коментар на видео „Oj Srbije jebem ti tri prsta”)⁷³

Постоје и примери у којима се чини да се атрибут *крвав* користи у буквалном значењу. Тада говорник жели да додатно саблазни саговорника експресивношћу свога псовања: чини се да је то посебно случај у споју *крвав курац*:

Курац

- (45) dobro je da ste shvatili. alo majmune jebem li ti mamicu krvavim kurcem. nas si nasao da hakujes.pa ima ovde vecih njuska nego sto si ti.jebacemo te svi redom!!!!!!!!!!!!
(Блог Hakovanje FB NALOGA)⁷⁴

На крају, атрибут *крвав* може се употребити уз било који денотат псовања, опет у значењу ‘мрзак, одвратан, гадан’. У примеру који наводимо употребљен је енглески термин *ranked*, који је везан за одређени модус играња интернет-игре League of Legends:

- (46) Pa jebem ti ranked kravavi da ti jebem
(Форум за игру League of Legends)⁷⁵

Завршна разматрања

Псовачки изрази с лексемом *крв* спадају међу најарахичније и, истовремено, врло продуктивне изразе у савременом српском језику. У првом делу рада показале смо да традицијска веровања и ритуалне радње у којима се користи крв проистичу из анимизма, па се крв замишља као средиште човекове (телесне) душе. Ритуално-магијске функције крви се, пре свега, везују за плодност и чине основу најважнијих друштвених установа традицијске културе, као што су сродство, освета и жртвовање. Посебно су важна веровања да постоји мистична веза између крви и њеног власника, која опстаје и након смрти, те да крв наставља да живи као седиште човекове душе и након што истекне из његовог

⁷² Форум Sheekeyforums: <http://sheekeyforums.com/thread/47509813/international/ex-yu.html>, приступљено 8. 10. 2015.

⁷³ Google Plus, <https://plus.google.com/106676871800839800756/posts/3zDgezqLaNq>, приступљено 8. 10. 2015.

⁷⁴ Блог Hakovanje FB NALOGA: <http://hakfbnalog.blogspot.rs/2010/01/evo-provalio-sam-kako-hakovati-face.html>, приступљено 7. 10. 2015.

⁷⁵ Форум League of Legends: <http://forums.eune.leagueoflegends.com/board/showthread.php?t=693724>, приступљено 7. 10. 2015.

тела; поред тога, важно је веровање да се особине предака преносе на потомке путем крви, те да се путем крви између њих остварује мистична веза.

Већина метафоричних израза које користимо у савременом говору проистиче из традицијских веровања, па се тако КРВ као изворни домен повезује с доменима СРОДСТВО, ЖИВОТ, ЖИВОТНА СНАГА, ЧОВЕК, СУКОБ. Највећи број израза заснива се на метафори КРВ ЈЕ СРОДСТВО. У метонимијама КРВ се повезује са СУКОБОМ, ЗЛОЧИНОМ, МУКОМ.

У делу рада који је посвећен псовкама с лексемом *крв* zaloжиле смо се за тезу да ове псовке углавном проистичу из метафоре КРВ ЈЕ СРОДСТВО, и да су стога сличне осталим псовкама у којима је предмет или актер псовања родбина. Претраживањем електронског дискурса утврдиле смо да у савременом псовачком дискурсу *крв* може бити и агенс и пацијенс. Ипак, *крв* је неупоредиво чешће пацијенс. Ове псовке могу вршити низ улога: дуела или сукоба, експресивну, интензификатора експресије, израза солидарности и друге. У метапрагматичким коментарима говорници истичу да *крв* у псовкама користе како би реферисали на родбину псованог или како би изразили неко интензитетски јако осећање, па се стога могу уврстити у најјаче псовачке експресије. На основу наших увида, осим на штокавском говорном подручју псовке с *крвљу* користе се у македонском, вероватно под утицајем српског, румунском и грчком. Како је штокавска говорна зона периферна у односу на словенске говоре, и као таква особена по многим архаизмима, овај налаз сведочи у прилог архаичности језичких склопова с *крвљу* у српском језику.

У савременим псовкама врло је продуктиван и атрибут *крвав*, и то у споју са именицама које реферишу на родбину псованог: *оџац*, *мајка*, *кћи*, *сестра*, *дејче*, као и *све*, *крв*, *јаје*, *семе*, *сиса*. Сматрамо да његово значење у овим спојевима такође проистиче из метафоре КРВ ЈЕ СРОДСТВО и да има значење присвојности, слично као 'рођени, твој'. У истом значењу се користи и у синтагматским спојевима са 'светињама' као што су *хлеб* (*леб*, *лебац*), *сунце*, *Бојородица* / *Исусова мајер*, *Бој*, (*Бој*) *Исус*, те метонимијским и метафоричким заменама за човека *срце*, *слика*. У другу групу убројали смо именице које денотирају делове тела (*очи*, *дуже*, *устиа*, *уво*, *пичка*) у оквиру предлошко-падежне конструкције „у + акузатив”. У овим примерима придев *крвав* има експресивно значење 'одвратан', јер се среће у истим синтагматским спојевима као и атрибут *смрдљив*, *жваљав* (уз *устиа*), *шкрбав*, *јојан*, *усран*, *одврајан*, *лажљив*, *завидан* и др. У споју *крвави курац* сматрамо да се користи у буквалном значењу, јер се жели до крајности појачати експресија. На крају, атрибут *крвав* може се употребити уз било који денотат псовања, такође у значењу 'одвратан'.

У овом раду zaloжиле смо се за истраживање псовки као дела укупног говорног понашања, како због њихове продуктивности у савременом говору тако и због архаичне семантике њихових фразеолошких склопова, као често јединих трагова древних веровања и ритуала у језичком и културном памћењу.

Литература

- Бандић 1974 – Душан Бандић, *Крв у религијском представама и магијско-култној пракси нашег народа, Гласник Етнографског музеја у Београду* 37, 141–161.
- Богдановић 2000 – Недељко Богдановић, *И ја шеби. Избор из њовачке фразеологије*, Треће издање, Ниш: Просвета.
- Вук II – Вук Караџић, *Српске народне њјесме II*, <http://www.monumentaserbica.com/erp/index.php>
- Вукановић 1970 – Татомир Вукановић, *Студије из балканског фолклора, Врањски ља-сник књ. VI*, 255–257.
- Ђорђевић 1896 – Тихомир Ђорђевић, *Поред Топлице, Брајсџиво VII*, Београд.
- Делић 2013 – Лидија Делић, *Провре вода мутна и крвава. Епска атрибуција воде, Aquatica. Књижевност и култура* (Мирјана Детелић, Лидија Делић, ур.), Београд: Балканолошки институт САНУ, 231–246.
- Дучић 1931 – Стеван Дучић, *Живот и обичаји племена Куча, Српски етнографски зборник XLVIII*, сепарат, 1–596.
- Јелић 1926 – Илија Јелић, *Крвна осветља и умир у Црној Гори и северној Арбанији*, Београд: Геца Кон.
- Јоџић, Васић 1989 – Мирјана Јоџић, Вера Васић, *Школски речник сџандардној српскохрватској / хрватској српској језика*, том II, Нови Сад: Завод за издавање уџбеника.
- Мандић, Ђурић 2015 – Марија Мандић, Љубица Ђурић, *Псовка као фолклорни жанр? На примеру јебем љи сунце, Савремена српска фолклористика II* (Смиљана Ђорђевић Белић и др., ур.), Београд: Институт за књижевност и уметност, Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, 268–292.
- Мијатовић, Бушетић 1925 – Ст. М. Мијатовић, Т. Бушетић, *Технички радови Срба сељака у Левчу и Темнићу, Српски етнографски зборник XXXII*, сепарат, 1–168.
- Поповић 2005 – Људмила Поповић, *Комуникативне функције просте реченице, Синтакса савремене српске језика. Просте реченице* (Милка Ивић, ред.), Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, 983–1059.
- Радин 1996 – Ана Радин, *Мој љив вамџира у миџу и књижевности*, Београд: Просвета.
- РМС – *Речник српскохрватској књижевне језика* 1–6, Нови Сад: Матица српска, 1967–1976.
- РСАНУ – *Речник српскохрватској књижевне и народне језика*, Београд: САНУ, 1959–Савић 1995а – Свенка Савић, *Истраживање савременог градског комплекса: употреба псовки, Научни састај слависти у Вукове дане 23/2*, 161–176.
- Савић 1995б – Свенка Савић, *Истраживање савременог градског комплекса: употреба псовки у конверзацији, Научни састај слависти у Вукове дане 24/1*, 131–137.
- Савић 1998 – Свенка Савић, *Речник псовки и пограничних израза у српскохрватском језику, Ојсцена лексика* (Недељко Богдановић, ур.), Ниш: Просвета, 134–147.
- СД – *Славянские древности. Этнолингвистический словарь I–V* (под общей редакцией Н. И. Толстого), Москва: Международные отношения, 1995–2012.
- СМ – *Словенска мџологија. Енциклопедијски речник*, (Светлана М. Толстој, Љубинко Раденковић, ред.), Београд: Zepet Book World, 2001.
- Сикимић 2001 – Биљана Сикимић, *Обичај „кумачење” код Влаха и Срба у североисточној Србији и јужном Банату (проблеми етнолингвистичких истраживања), Исследованиа по славянској диалектологији 7, Славянская диалектная лексика и лингвогеография*, Москва: Институт славяноведения РАН, 112–126.
- Сикимић (ур.) 2008 – *Крвна жртџва. Трансформације једне рџтуала* (Биљана Сикимић, ур.), Београд: Балканолошки институт САНУ.
- Стаменковић, Влајковић 2012 – Душан Стаменковић, Ивана Влајковић, *Језички идентитет у комуникацији на друштвеним мрежама у Србији, Језик, књижевност, комуникација – Језичка истраживања* (Биљана Мишић Илић, Весна Лопичић, ур.), Ниш: Филозофски факултет, 212–224.
- Тројановић 1911 – Симо Тројановић, *Главни српски жртвени обичаји, Српски етнографски зборник 17*, сепарат.
- Успенский 1994 – Борис Андреевич Успенский, *Мифологический аспект русской экспрессивной фразеологии, Избранные труды Т. 2*, Москва: Гнозис, 53–128.

- Фрејзер 1977 – Џејмс Џорџ Фрејзер, *Златна прања: истраживање магије и религије I–II*, Београд: БИГЗ.
- Чајкановић 1941 – Веселин Чајкановић, *О српском врховном боју*, Београд: Штампарија „Млада Србија“.
- Шипка 2011 – Данко Шипка, *Речник ојсцених речи и израза*, Нови Сад: Прометеј, Београд: Корнет.
- Andrić 2005 – Dragoslav Andrić, *Dvosmerni rečnik srpskog žargona i žargonu srodnih reči i izraza*, Beograd: Zepter Book World.
- Crystal 2001 – David Crystal, *Language and the Internet*, Cambridge University Press.
- Dobrić 2012 – Nikola Dobrić, *Savremeni jezički korpusi na zapadnom Balkanu – istorijat, trenutno stanje i budućnost*, *Slavistična revija* 60, 677–692.
- Gerzić, Gerzić 2002 – Borivoj Gerzić, Nataša Gerzić, *Rečnik savremenog beogradskog žargona*, Beograd: Istar.
- Grochowski 1995 – Maciej Grochowski, *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kövecses 2010 – Zoltán Kövecses, *Metaphor: A Practical Introduction*, Oxford University Press.
- Lakoff, Johnson 2003 [1980] – George Lakoff, Mark Johnson, *Metaphors we live by*, London: University of Chicago Press.
- Leže 1984 – Luj Leže, *Slovenska mitologija*, Beograd: Grafos.
- Miškina 1968 – Pavlek Mihovil Miškina, *Poezija: dodatak, razni prilozi / Miškina*, Sabrana književna djela, knj. 3, Koprivnica: Matica hrvatska, Ogranak.
- Papp 2010 – Arpad Papp, *Krv u narodnom verovanju, Museion: Godišnjak gradskog muzeja Subotica* 9, 45–64.
- Popović 2009 – Ljudmila Popović, *Leksičke inovacije u elektronskom diskursu srpskog i hrvatskog jezika, Razlike između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika. / Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen* (Branko Tošović, ur.), Berlin: LIT Verlag, 183–204.
- Pilch 2011 – Pavel Pilch, *Psovka u hrvatskome i češkome jeziku*, master rad, Masarykova univerzita v Brně, Brno, rukopis, http://is.muni.cz/th/216028/ff_b_b1/.
- Razvratnikov 1979 – Boris Sukitch Razvratnikov, *Elementary Russian Obscenity, Maledicta* 3, 197–204.
- RJAZU – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–XXIII*, Zagreb: JAZU, 1880–1976.
- Ristić 2010 – Stana Ristić, *Diskurs psovki u srpskom jeziku, Diskurs i diskursi. Zbornik u čast Svenki Savić* (Vera Vasić, ur.), Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 195–212.
- Savić, Mitro 1998 – Svenka Savić, Veronika Mitro, *Psovke!!! Psovka u srpskom jeziku*, Novi Sad: Futura publikacije.
- Sikimić, Hristov (eds.) 2007 – *Kurban in the Balkans* (Biljana Sikimić, Petko Hristov, eds.), Belgrade: Institute for Balkan Studies of SASA.
- Thompson – Stith Thompson, *Motif-index of folk-literature: a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, mediaeval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends*, Revised and enlarged edition, Bloomington: Indiana University Press, 1955–1958.
- Vukajlija – Vukajlija. Rečnik slenga, www.vukajlija.com.

Marija Mandić & Ljubica Đurić

**“BLOODY” EXPRESSIONS AND SWEAR WORDS
IN CONTEMPORARY SERBIAN**

S u m m a r y

The paper focuses on the usage of swearwords containing the word *blood* in contemporary Serbian. In the first part we represent traditional Slavic beliefs about blood, and provide a short overview of the most common ‘blood’ phraseologisms and conceptual metaphors whose source domain is *blood*. In the second part we comment on the main characteristics of swearwords, which we consider to be a folklore genre in their own right. Finally, we analyze the usage of ‘blood’ swearwords in electronic discourse.